

ÖSTERREICHISCHE NAMENFORSCHUNG 27–32. (1999–2004)**Főszerkesztő: Univ.-Prof. DR. HEINZ DIETER POHL****Institut für Sprachwissenschaft – Universität Klagenfurt. Edition Praesens**

1. Az osztrák névkutatás folyóirata, az Österreichische Gesellschaft für Namenforschung kiadványa 1973 óta létezik. Évente három füzete van, ezek 1+2 vagy 2+1 szerkezetben, azaz két kötetben jelennek meg, az utóbbi két évben azonban a három füzet már egy kötetben lát napvilágot. Az alábbi áttekintés az 1999 óta megjelent füzetek alapján készült.

A kötetek szerkesztése meglehetősen változatos. Állandó rovatai nincsenek, a más-hol ismerős rendszeres rovatcímek esetlegesen jelennek meg, leginkább állandó közülük a recenzióké. A tematikát illetően általánosságban elmondható, hogy a helynevekkel foglalkozó cikkek, tanulmányok jóval nagyobb súllyal szerepelnek, mint a személy- vagy egyéb nevek, például a vendéglők, növények nevei, etnonimák stb. Előfordul a mi emlékkönyveinkhez hasonlító füzet (mint a Névtani Értesítő Hajdú Mihályt, Mező Andrást vagy Ördög Ferencet köszöntő számai). Ilyen a 27. évfolyam (1999) 1–2. füzetének első része, amellyel Rudolf Šrámeket köszöntik 65. születésnapján, és ehhez kapcsolódóan a „Slawische Oronymik” [Szláv hegynevek] című szimpózium előadásait (Ossiach, 1992) tartalmazza. A kötetek szerzői többnyire neves osztrák szakemberek, mint például a főszerkesztő HEINZ DIETER POHL Klagenfurtból, PETER ANREITER Innsbruckból, FRITZ FRHR. LOCHNER VON HÜTTENBACH Grazból. Mellettük cseh, szlovák és lengyel kutatók nevével lehet találkozni leginkább, de ha a helynevek felől közelítünk, akkor elmondható, hogy Brandenburgtól Bulgáriáig, St. Gallentól Ukrajnáig egész Közép- és Kelet-Európa képviselve van. Magyarországról két kaposvári szerző, BARKÓCZY LÁSZLÓ és FÜLÖP LÁSZLÓ egy-egy cikkét olvashatjuk az utóbbi évfolyamok számaiban. Az egyes füzetek a szerzők címét, munkahelyét is feltüntetik.

A folyóirat szerkesztésének említett kötetlenségét mutatja, hogy a hosszabb-rövidebb tanulmányokat tartalmazó füzetek mellett olykor kétfüzetnyi terjedelemben egy-egy szerző nagyobb lélegzetű munkáját adják közre. A folyóirat egész képeire jellemző a több szerző munkáját tartalmazó kötetek elején olvasható megjegyzés: „Az ÖNF. feladatának tartja, hogy Ausztria nyelvileg sokrétű névkincsét kutassa, a kutatást támogassa és koordinálja, eredményeit hozzáférhetővé tegye.” A folyóirat írásai többnyire német nyelven jelennek meg, az idegen nyelvűek német nyelvű tartalmi összefoglalóval kiegészítve.

2. Milyen cikkeket olvashatunk a folyóiratban tehát? Vannak helynév-etimológiák, névmagyarázatok. Egy-egy nagyobb területi egységé: Graubünden és St. Gallen helynevei (1999/1–2); Lungau településnevei (2000/1); a Karniai-Alpok völgynevei (koilonimái) (2001/1). Egy település: Grins (1999/1–2) vagy egy kisebb terület nevei: Bei der heiligen Buche (2001/1–2). Távolabbi területek névanyaga is helyet kap a folyóiratban, például Északkelet-Bulgária egy régiójának településtörténete a névtan és a régészet tükrében (2001/1–2); a Szepesség helynevei (2003/1–3) stb. Név-morfológiai kérdéseket vizsgáló írással is találkozhatunk (1999/1–2). A cikkek között akad hangszerneveket és növényneveket tárgyaló tanulmány is (1999/3; 2000/1).

Ausztria területének nagy részén szláv népesség élt a bajorok betelepülése előtt, nyomaik a névanyagban bőségesen fellelhetők. Ez is magyarázza, hogy szlavisztikai vonatkozások a cikkek, tanulmányok jelentős részében olvashatók. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy éppen Karintiában ma is szép számú szlovén lakosság él, és különösen a kisebbségi névhasználat tekintetében komoly politikai nézeteltérések is vannak. Erre a helyzetre utal a folyóirat 28/2–3. füzeté, amelyet teljes egészében HEINZ DIETER POHL „Karintia – német és szlovén nevek” című munkája tesz ki. Az eredeti cím kétnyelvű, s alcímében arra a népszavazásra utal, amelyben Karintia lakossága az első világháborút lezáró békekapcsán 1920. október 10-én úgy döntött, hogy Ausztriához akar tartozni. A munka kitekintést ad Ausztria szláv eredetű helyneveire, a vizsgált terület névanyagát módszeresen elemzi. A kétnyelvű adattár település-, hegy- és vízneveket tartalmaz.

A 30/1–2. füzeté ugyancsak egyetlen munkát közöl: PETER ANREITER tanulmánya az „Azonos a különbözőből és hasonló a nem hasonlóból” címet viseli. Gondolati bevezetője egy korábbi cikkében kereshető (1999/1–2), amelyben az izonímia és tautonímia kérdéseit feszegeti. Izonímiának nevezi azt az esetet, amikor egymáshoz közeli helyek azonos (vagy azonos etimológiájú) nevet viselnek, tautonímáról pedig akkor beszél, amikor a nevek nem izonimek, de azonos szemléletet tükröznek. Ezeknek a kérdéseknek az ausztriai helynévkincsben egymásra épülő sok nyelvi síknak az egymáshoz való viszonyításában van jelentősége.

Előfordul, hogy egy-egy szám cikkei között bizonyos tematikai rokonság tapasztalható. Ilyen a 2002/3. füzet első három, PETER ANREITER által írt cikke: „Névértelmezések [M. Terentius] Varrónál”; „A Thesszáliai Άνωπος víznévhez”; „Névértelmezések római történetítőknél, I. Cato, Caesar, Velleius, Paternulus, Ampelius, Suetonius.”

Többször van rá példa, hogy egy-egy szerző korábbi munkájának mintegy folytatása egy későbbi számban olvasható cikke. Ilyen például JULIA KUHN „Elsődleges és másodlagos fennmaradás graubündeni és St. Gallen-i határrésznevek példáján” című munkája (1999/1–2), amelyben arról van szó, hogy a római kori, illetőleg rétoromán helyneveket milyen formában vették át a hódító alemannok, majd ugyancsak tőle „(Réto)román hely- és határrésznevek Quarten községben (St. Gallen)” (2000/1); vagy ANNA L. STAUDACHER több cikke a kitett gyerekek és a zsidók névadásáról, névváltoztatásáról (2001/1–2; 2003/1–3), és végül a kutatásainak összefoglalásaként olvasható tanulmánya (2004/1–3).

3. A folyóirat néhány magyar vonatkozású cikket is közöl, ezekről részletesebben szólok. Az 1999/1–2. füzetben található ROMAN STANI-FERTL „Ausztriai tájnevek” című adattára (197–224). Ebben a tájnevek betűrendben szerepelnek; jellemzi a tájat (pl. völgy), megadja a földrajzi koordinátáit (hosszúsági és szélességi körök és fokok szerint), megnevezi a tartományt, illetőleg tartományokat, amely(ek)ben a tájegység előfordul, illetőleg azt az országot, amelybe átnyúlik a tájegység. Végül az esetleges névvariánsokat közli. Természetesen magyar vonatkozású nevek is találhatóak benne, a következő adatokat tartalmazó táblázatban: *Günser Gebirge*: Mittelgebirge, 47 18' -25', 16 15' -31'; B, HU; a. *Günser Bergland*; *Hainburger Pforte* – s. *Ungarische Pforte*. *Ungarische Pforte*; *Durchbruchstal*, 48 07' -10', 16 58' -17 03'; N, SK; a. *Hainburger Pforte*.

Az 1999/3. füzet FÜLÖP LÁSZLÓ tanulmányát közli Pinkakertes 1828–1895 közötti keresztneveiről (23–43). A település és két filiájának lakossága német, illetőleg horvát volt; a vizsgált anyakönyvek pedig magyar és német neveket egyaránt tartalmaznak. A

névadás – megállapítása szerint – jelentősen különbözik a korabeli magyar lakosságú dunántúli településektől. A tanulmány táblázatokban közli a férfi és női neveket és előfordulásuk gyakoriságát. A cikket magyar nyelvű rezümé egészíti ki.

A 2001/1–2. füzetben két magyar vonatkozású cikk is olvasható. MARGARETE PLATT „Népnevek Bécs és Alsó-Ausztria határreszerveiben” (181–90) című cikkében nemcsak az *Ungar*- előtagú neveket említi (ilyenek számosan vannak az egykori magyar, most szlovák határ közelében), hanem magyar szavakat tartalmazó neveket is. Ilyen pl. *Szallas* (Bruck an der Leitha), *Sallaschwiesen* (Jedenspeigen, itt esetleg szlovák közvetítéssel számol), *Sallaschhütte* (Fischamend). Egy malom neve *im Sigeth* Himbergben. Kereskedelmi útra utal a *Bakonyerberg* Thaya településen, ugyanis a szerző szerint *Bakonyer* fajtanevű sertéseket hajtottak a 19. században egészen a Waldviertelig (Alsó-Ausztria északi tájegysége), ahol aztán eladták őket. – PAVLO ŽIGO „Bratislava – Braslavspurch / Preßburg (Prešpurok) / Pozsony” (219–23) című cikkében a név (nevek) eredetét egy szláv *Braslav-jb gradb*-ban keresi, a magyar *Pozsony* viszont szerinte nem a várról, hanem egy nemes udvarházáról (**Pošten-jb dvorьcb*) kapta a nevét. Az utótag, miként *Bratislava* esetében is, beleolvadt az előtagba. A cikket az egyes nevek előfordulásait dokumentáló adattár egészíti ki.

A 2002/3. füzetben BARKÓCZY LÁSZLÓ Barkóc (Barkovci) családneveit tárgyalja az 1828–1867 közötti időszakban (75–83). A szerző ősei a 16. század elejéig ezen a Mura-szombat közelében – ma Szlovéniában – lévő településen éltek, innen vették nevüket. A lakosság főként szlovénokból, kisebb részt magyarokból és németekből állt a vizsgált időszakban. A névanyag – megállapítása szerint – jelentős különbségeket mutat a csak magyarok lakta településekéhez képest. A cikket magyar nyelvű rezümé egészíti ki.

4. A folyóirat rovatszerű részeként több füzetben olvashatunk recenziókat osztrák, német és más nyelveken megjelent névtani kiadványokról. A folyóirat ezek mellett alkalmoszerűen hírt ad fontosabb névtani vonatkozású rendezvényekről is, mint például a bajor névkutatók munkaközösségének 2001-ben tartott első találkozásáról vagy az Antwerpenben 2006-ban megrendezendő „Nevek a gazdaságban és a gazdaságtörténetben” című nemzetközi szimpóziumról.

5. Az „Österreichische Namenforschung”-nak mellékletei is vannak: korábban Különfüzetek (Sonderheft), jelenleg Pótfüzetek (Beiheft) jelennek meg, továbbá egy Különkötet (Sonderband) is kiadtak. Ezek a „rendes” kötetekhez hasonló tartalommal bírnak, illetve egy-egy nagyobb lélegzetű munka, adattár található köztük. Az első Maria Hornung 80. születésnapjára jelent meg „Nyelv és név Közép-Európában” címen 2000-ben. Ebben MAITZ PÉTER „Betelepüléstől az asszimilációig” című cikke (47–61) egy magyarországi német falu, Kőszegfalva/Schwabendorf nyelvének és településtörténetének alakulását mutatja be a bevándorlástól a jelenkorig. Magyar szempontból különösen érdekes a „Határvidékek nevei” címen Klingenthalban (Elzász) 2001-ben megtartott nemzetközi névtani szimpózium előadásaiából 2003-ban kiadott 3. pótfüzet (szerk. PETER ANREITER – GUNTRAM A. PLANGG). Ebben olvasható ugyanis MARIALUISE HASLINGER és PETER ANREITER „Határnevek Burgenlandban” című tanulmánya (21–32), melyben a terület magyar, német és szláv településneveinek etimológiai összefüggéseit tárják föl. (A tárgyalt nevek: *Drosen* ~ *Rábaör*, *Harmisch* ~ *Hovárdos*, *Leithaprodersdorf* ~ *Lajta-*

pordány, Liebing ~ Rendek, Neudörfl ~ Lajtaszentmiklós, Ober-/Unterwart ~ Felső-/Alsóór, Oggau ~ Oka, Oslip ~ Oslop, Pamhagen ~ Pomogy, Rauchwart ~ Rábort.)

6. Az eddig megjelent utolsó kötet a 32. évfolyam 2004-ben egybekötve kiadott 1–3. füzet, 188 lap terjedelemben. PETER ANREITER „Außenferni nevek és történetük” (5–69) című cikkében az *Außenfern* név általános, illetőleg a helyiek ettől eltérő névhasználatát ismerteti és etimológiákat ad. WOŁODYMYR KAMIANETS „A népnevek helye a német lexikai rendszerben” (71–5) címmel a népnevekhez fűződő közkeletű képzetekkel foglalkozik. FRITZ FRHR. LOCHNER VON HÜTTENBACH „Mürzzuschlag közigazgatási körzetének helységnevei” (77–109) című írásában etimológiákat közöl. ARNULF PICHLER-STAINERN „A *bajor* név új értelmezéséhez” (111–43) címmel a bajorok nevének a különböző nyelvekhez kapcsolódó változatairól, alakulásukról és a hozzájuk kapcsolódó értelemezésekről, beállítódásokról szól. WOJCIECH SOWA „Európa eltűnt névkincs? A tátrai térség szubsztrátumkérdéséhez” (145–63) című írása a középkor előtti, nagyrészt még nem kutatott időszakba vezet vissza: a szerző szerint ebből öröklődhetek át helynevek napjainkra. Két névvel foglalkozik részletesen: a kelta eredetűnek mondott *Pieniny* (ide menekült Szemerms Boleszláv feleségével, Kingával a tatárjáráskor 1242-ben) mellett a *Tátra* névével, melyet a kelta idők előtti indogermán névanyagba tartozónak tart. Ez utóbbi eszerint többes számú alak, jelentése ’átkelések; Übergänge’, s a névadás azzal lehet összefüggésben, hogy a Vág felső szakaszának völgye jelentette az egyetlen közlekedési útvonalat a Keleti-Kárpátok és Morvaország között; ezt erősíti meg véleménye szerint az „óeurópai”-nak mondott víznévkincs is a környéken, vö. pl. *Orava* ~ *Árva*. ANNA L. STAUDACHER „A *Habnichts*, *Steinhöger*, *Bunzel* és *Penzl* nevekről. Talált gyerekek és konvertiták nevei, névcserek és névváltoztatások (Bécs és környéke a 18–19. században)” című tanulmánya (165–85) összefoglalás a szerző ide vonatkozó és a korábbi számokban publikált kutatásaiból.

7. Az „Österreichische Namenforschung” színvonalas cikkeivel, esetenként magyar vonatkozású tartalmával, de a névkincsben jelentős szerepet játszó szláv elemek kapcsán is érdemes a magyar névtudomány művelőinek figyelmére.

ZELLIGER ERZSÉBET

ACTA ONOMASTICA 40–46. (1999–2005)

Főszerkesztő: MILAN HARVALÍK.
Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha.

1. A cseh névkutatás folyóirata, az Acta Onomastica a Cseh Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetének (illetve az Intézet névtudományi részlegének) kiadványaként jelenik meg évente, A5-ös formátumban. Elődje az egykori Csehszlovák Tudományos Akadémia Helynévbizottságának (1982-től Névtani Bizottság) értesítője. Évfolyamait így – a többszöri névváltást figyelmen kívül hagyva – 1960-tól számozzák; mostani címén 1995-től létezik. A folyóirat értékeiről KISS LAJOS is elismerően nyilatkozott